

До разової спеціалізованої ради PhD 8750
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Мешко Галини Михайлівни

на дисертацію

Сергієнко Анфіси Сергіївни

**на тему «Педагогічні умови формування ціннісно-сислової
компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Інтеграція національної системи юридичної вищої освіти в європейський освітній простір, докорінні трансформації, зумовлені євроінтеграційними процесами, потребують якісної професійної підготовки нової генерації юристів. Це мають бути фахівці своєї справи, які готові успішно позиціонувати себе на ринку праці і в професійній діяльності, здатні розбудовувати державні інституції, стояти на захисті громадянських прав і дотримання норм закону, пропагувати правові ідеї та цінності, сприяти формуванню громадянської свідомості.

Суспільству сьогодні потрібні конкурентоспроможні юристи з розвиненим державоутворювальним мисленням, високим рівнем професійної відповідальності, зі сформованими професійними цінностями, чіткою професійною позицією та власним поглядом на події у професійному та особистісному житті. Тому вища юридична освіта потребує суттєвих змін й удосконалення, зокрема, у межах магістерської підготовки бакалаврів з права за спеціальністю 081 Правознавство.

У сучасній науці недостатньо ґрунтовних праць, у яких би системно досліджувалися теоретично-методичні засади й практичний досвід організації магістерської підготовки юристів у закладах вищої освіти у координатах розвитку їх аксіосфери й формування ціннісно-сміслової компетентності.

Виокремлені авторкою дисертації суперечності підсилюють актуальність дослідження проблеми формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів на етапі магістерської підготовки.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського у межах наукової теми «Психолого-педагогічні засади реформування організації та змісту діяльності вищої школи в Україні (теоретико-методологічний аспект» (державний реєстраційний номер 0116U004581), а також згідно з тематичним планом наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (державний реєстраційний номер 0123U104172).

Тему затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 28.01.2025 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Здійснений аналіз змісту дисертації і публікацій Сергієнко Анфіси Сергіївни дає підстави стверджувати про наукову обґрунтованість і достовірність результатів представленого дослідження. У результаті вивчення й аналізу великої кількості наукових джерел (326 найменувань, з яких 35 – іноземною мовою) дисертантка досить ґрунтовно висвітлила сукупність аспектів проблеми формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права під час магістерської підготовки.

Розв'язанню поставлених завдань, одержанню обґрунтованих наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, сприяло застосування

комплексу методів дослідження, зокрема: теоретичні (вивчення й узагальнення психолого-педагогічної, науково-дослідної й навчально-методичної літератури; систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних, синтез, конкретизація, узагальнення й порівняння), емпіричні (включене спостереження, бесіди, тестування, анкетування, аналіз занять, педагогічний експеримент), статистичні (критерій χ^2 Пірсона).

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації.

У дисертації Сергієнко Анфіси Сергіївни здійснено цілісний аналіз проблеми формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права у процесі магістерської підготовки.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов і результативності організаційно-педагогічної моделі формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права під час магістерської підготовки.

Авторкою дисертації обґрунтовано сутність ціннісно-сміслової компетентності майбутніх магістрів права, визначено її компоненти (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-змістовий, діяльнісний, оцінно-рефлексивний), окреслено спектр критеріїв та відповідних їм показників, схарактеризовано рівні (елементарний, достатній, високий) сформованості ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права.

У дисертації представлено потенціал аксіологічного, компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого підходів у формуванні ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів під час навчання в магістратурі.

Подальшого розвитку набули інноваційні форми, методи і засоби формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Дослідження Сергієнко Анфіси Сергіївни є важливим для освітньої практики, зокрема, для професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні навчально-методичних матеріалів для проведення тренінгів «Налагодження конструктивної взаємодії», «Професійна медіація у роботі юриста», а також у розробленні діагностичного інструментарію для дослідження стану сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів. Важливим аспектом є започаткування проведення засідань освітніх хабів та юридичних клінік задля вдосконалення професійно-суб'єктних конструктив аксіосфери майбутніх юристів та формування в них практичних умінь і навичок.

Заслугують на схвалення запатентовані в державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» два літературних письмових твори наукового характеру: «Емпіричне дослідження ціннісної сфери студентів» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126653 від 21.05.2024 р.) та «Анкета для вивчення ціннісної сфери студента» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126650 від 21.05.2024 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження, його основні положення та висновки можуть бути використані у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в закладах юридичного профілю, а також у системі післядипломної підготовки юристів, зокрема, для проведення науково-методичних семінарів.

Практичне значення дисертаційного дослідження підтверджує упровадження його результатів в освітній процес Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка про впровадження № 13-10/1171 від 17.12.2024 р.), Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (акт про впровадження б/н від 03.02.2025 р.), Полтавського державного аграрного університету (довідка про впровадження № 01-11/08 від 06.02.2025 р.), Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (довідка про впровадження № 0171125 від 06.02.2025 р.), Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (довідка про впровадження № 01-33/20 від 07.02.2025 р.).

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження Сергієнко Анфіси Сергіївни достатньо повно представлено у 25 наукових публікаціях: 1 стаття в науковому періодичному виданні, що індексується в наукометричній базі Scopus, 12 статей – у наукових фахових виданнях України категорії Б, 1 стаття у колективній монографії; 8 праць апробаційного характеру, 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації, а також 2 авторських свідоцтва на літературні письмові твори наукового характеру. Результати дослідження належним чином апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях.

6. Характеристика структури та змісту дисертації.

Дисертація Сергієнко Анфіси Сергіївни є цілісним та завершеним дослідженням, яке складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 13 додатків. Представлене дослідження характеризується чіткою логікою і продуманою структурою, вирізняється глибиною аналізу та єдністю методологічних підходів, оригінальністю методичних розробок.

У вступі дисертації на належному науковому рівні обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, сформульовано об'єкт, предмет, аргументовано використання методів дослідження проблеми формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права під час магістерської підготовки.

У першому розділі дисертації досліджено сутність наукових дефініцій «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісно-сміслова сфера», «ціннісно-сміслова компетентність майбутніх юристів». Науковий інтерес представляє авторське трактування базового поняття «ціннісно-сміслова компетентність майбутніх юристів» як сукупності знань, умінь і навичок, які детермінують формування їх ціннісних орієнтацій, дають змогу усвідомлювати роль моралі у професії, нести відповідальність за прийняті рішення, керуватися нормами професійної етики та обирати вид і модель поведінки.

Схвально сприймається визначена у п.1.4 структура ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-змістовий, діяльнісний, оцінно-рефлексивний. Позитивної оцінки заслуговують запропоновані критерії і показники сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів (с. 87-90), характеристика рівнів сформованості (елементарного, достатнього, високого) досліджуваного виду професійної компетентності. (с. 90-94).

Нам імпонують обґрунтовані й представлені у другому розділі дисертації (п.2.1) методологічні підходи (аксіологічний, компетентнісний, системний та особистісно орієнтований), які слугували основою освітнього процесу і передбачали використання конкретних методів, форм та засобів удосконалення процесу формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів на етапі професійної підготовки у магістратурі.

Цінними у роботі є визначені й обґрунтовані у другому розділі дисертації (п.3.2) педагогічні умови формування ціннісно-сміслової компетентності у майбутніх юристів у процесі їхньої професійної підготовки у магістратурі: 1) створення ціннісно-творчого освітнього середовища у ЗВО; 2) формування індивідуальної освітньої траєкторії; 3) вдосконалення професійно-суб'єктних конструктів аксіосфери майбутніх юристів.

Виокремленні та обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої організаційно-педагогічної моделі формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права у процесі магістерської підготовки (рис. 2.8, с. 125), яка містить знаково-символічні позначення для формування означеного виду професійної компетентності майбутніх юристів і враховує особливості їхньої професійної підготовки у магістратурі. У графічному вимірі вона охоплює: цільово-методичний (мета, завдання, ціннісні орієнтації (здоров'язбережувальна; правова культура; громадянська свідомість; самоактуалізація), методологічні підходи), змістово-практичний (педагогічні умови, перелік освітніх компонент, узагальнені шляхи практичної діяльності, методи і форми) та результативно-оцінний (компоненти, рівні, результат) блоки.

Заслуговує на увагу проведене авторкою констатувальне дослідження рівня сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів, а також програма формульованого експерименту з реалізації визначених педагогічних умов формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі професійної підготовки у магістратурі. Застосування критерію χ^2 Пірсона дало змогу встановити статистичну достовірність отриманих результатів дослідження та підтвердити ефективність запроваджених педагогічних умов.

Варто відзначити розроблені авторкою дисертації навчально-методичні матеріали для проведення тренінгів «Налагодження конструктивної взаємодії», «Професійна медіація у роботі юриста», які апробовані у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Висновки до розділів та загальні висновки, які представляють узагальнені результати дослідження і стан виконання поставлених завдань, є чіткими і лаконічними.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертації, в яких представлено приклади тренінгових вправ, які розроблені в межах створення ціннісно-творчого освітнього середовища, програму тренінгу «Професійна медіація у роботі юриста», діагностичні методики та опитувальники, проміжні результати дослідження та ін.

Анотації відображають основні положення дисертаційного дослідження дисертації і повністю відповідають його змісту.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертація Сергієнко Анфіси Сергіївни відповідає вимогам до досліджень зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) й оформлена згідно з нормативними вимогами.

Аналіз дисертації та наукових публікацій, а також результати автоматизованої перевірки роботи на відсутність плагіату підтверджують дотримання авторкою принципів академічної доброчесності, відсутність академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікацій і фабрикацій. Запозичення,

які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. У дисертації дотримано вимог щодо цитування та посилань

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження Сергієнко Анфіси Сергіївни, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти і висловити зауваження та побажання:

1. Позитивно оцінюючи здійснений у п.1.1 дисертації на основі вивчення наукових джерел та узагальнення емпіричного досвіду аналіз професійної підготовки майбутніх юристів у магістратурі, вважаємо, що у дослідженні доцільно було б краще представити вплив соціального середовища (академічного, професійного, правового) на формування їхніх ціннісних орієнтацій.

2. У підрозділі 2.3 дисертації детально описано процес упровадження кожної з визначених й обґрунтованих педагогічних умов формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці. Висвітлюючи механізми упровадження педагогічної умови «Формування індивідуальної освітньої траєкторії», дисертантка лише побіжно згадує про ризики, пов'язані з цим процесом. Вартувало б ґрунтовніше проаналізувати проблеми педагогічного супроводу реалізації таких траєкторій в умовах воєнного стану.

3. У п.2.3 розділу «Організаційно-методологічні засади формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» достатньо широко розкрито поняття «ціннісно-творче освітнє середовище», проте в дисертації відсутній чіткий критерій для оцінювання ефективності його створення в конкретному закладі вищої освіти. Незважаючи на змістовну характеристику ціннісно-творчого освітнього середовища, бракує аналітичної частини, яка б дала можливість оцінити результативність створення такого середовища в реальних умовах закладу вищої освіти.

4. Опис представлених й упроваджених у дисертаційному дослідженні тренінгових технологій є дещо фрагментарним, бракує чіткого опису принципів добору конкретних методик для формування ціннісно-сміслової компетентності

майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки.

5. У дисертації визначено важливу роль волонтерської діяльності у формуванні громадянської свідомості та й загалом ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів, проте практичний аспект організації такої діяльності потребує конкретизації. Зокрема, не висвітлено особливості взаємодії із зовнішніми партнерами закладів вищої освіти (громадськими організаціями, волонтерськими штабами тощо).

Висловлені зауваження і побажання не впливають на загальний високий рівень дисертаційного дослідження і не знижують його наукової значущості.

9. Загальний висновок.

Здійснений аналіз дисертації і публікацій, що засвідчив актуальність дослідження, обґрунтованість його основних положень, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість та достовірність отриманих результатів, дає змогу сформулювати загальний висновок: дисертація Сергієнко Анфіси Сергіївни «Педагогічні умови формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року), та вимогам до оформлення дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та менеджменту освіти

Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Галина МЕШКО